

MARIA JÖNSSON
**BEHOVET AV NÄRHET BLIR MED
ÅREN BETYDLIGT STÖRRE ÄN
NÖDVÄNDIGHETEN ATT BEVARA SIN
VÄRDIGHET**

**Om genus, trots och åldrande i Kerstin
Thorvalls författarskap**

Lund: ellerströms förlag, 2015 (176 s.)

Det är få författarskap som väckt så mycket anstöt hos kritikerna som Kerstin Thorvalls. Inte minst i samband med romanen *Det mest förbjudna* (1976) fälldes många hårda omdömen om den typ av "bekännelse-litteratur" som Thorvall ansågs representera, men denna typ av avståndstagande upprepades i samband med många andra publikationer. Det var först i och med att hennes trilogi om Signe inleddes under 1990-talet med *När man skjuter arbetare* (1993) som det blev annat ljud i skällan och samma kritiker som tidigare ondgjort sig istället började uppskatta Thorvall som en skicklig och kunnig romankonstnär. Den författarroll som Thorvall fick bekläda som utskälld och utskämd har i olika sammanhang uppmärksammats av forskare som Cristine Sarrimo och Ebba Witt-Brattström. I Maria Jönssons nya bok tas för första gången ett helhetsgrepp om Thorvalls författargärning som, utöver vuxenromanerna, också innefattar ungdomsböcker och barnböcker. Jönsson belyser delvis också Thorvalls författarroll och kritiken mot författarskapet, men lägger mer vikt vid att förstå hennes texter sammantagna som ett livsprojekt där biografiskt innehåll blandas med fiktivt i olika tappningar.

Thorvall var en mångsysslare i konstnärliga sammanhang, vilket framkommer av bredden i åldersspannet bland såväl protagonister som adresserad målgrupp. Utöver författarskapet var hon dessutom framgångsrik illustratör. Böckernas olika ålderstilltal och de olika perspektiven som används för att berätta dem kan ge sken av ett spretigt författarskap, men Jönsson visar genom att läsa alla dessa berättelser tillsammans att det tvärtom är samma berättelse som

hela tiden berättas om och om igen, fast från olika utsiktspunkter. I barnböckerna om Gunnar, till exempel, berättar hon om samma skeenden som i vuxenromanerna, fast ur sonens perspektiv. I Signetrilogin berättas stora delar av berättelsen från *Det mest förbjudna* utifrån moderns perspektiv, som så småningom övergår till dotterns. De skönlitterära berättelserna speglar hela tiden, på ett brokigt och tolkande sätt, ett självbiografiskt innehåll.

Jönsson menar att Thorvalls insisterande på att återvända till samma material handlar om en ovilja mot att åldras. Envisheten är ett tecken på omognad, en vägran att växa upp. Författarhållningen liknar på så vis inställningen till livet, döden och åldrandet som skildras hos romanernas kvinnliga huvudpersoner. I Thorvalls romanvärld figurerar nämligen ett flertal flickor, unga kvinnor, mogna kvinnor och mammor som inte vill agera såsom förväntas av dem enligt samhällets normer för såväl kvinnlighet som heterosexualitet. En nyckelsituation i författarskapet utgörs av Thorvalls eget sena sexuella uppvaknande i 50-årsåldern under 1970-talet, som på olika sätt återberättas i ett flertal versioner.

I denna envishet finns en uttryckt upprorstanke, som bland andra Beata Arnborg identifierat tidigare i sin biografi om Thorvall, men också ett slags resignation och en känsla av misslyckande. I slutet av Thorvalls författarskap, i romanen *Upptäckten* (2003), visar författaren fram den ensamhet som blivit resultatet av alla de livsval hon dittills gjort. Det är ingen angenäm bild av åldrande som beskrivs. Trots detta finns det viss tröst i skildringen av de ögonblicksbilder av eufori som en gång var lockelsen med de val som gjordes. Jönsson sammanfattar på ett övertygande sätt sin genomgång av författarskapet med en vägran att falla för frestelsen att se Thorvall som "en feministisk hjälte och förebild". Även om hon på flera sätt uppmärksammat viktiga frågor för såväl ungdomar som kvinnor menar Jönsson att Thorvalls viktigaste bidrag har varit hennes förmåga att skildra känslan av att inte räcka till, att inte klara att få ihop livspusslet. Det är alltså själva misslyckandets estetik som är central i författarskapet, även om det också finns en styrka i vägran att anpassa sig efter normerna för exempelvis kvinnlig sexualitet, moderskap och ett värdigt åldrande.

Det är intressant att Thorvall, som i många sammanhang beskyllts för att vara alltför egocentrisk och oförmögen att se sina familjemedlemmars ståndpunkter i sina romaner, ofta visar en stor förmåga att just inta andras perspektiv på de skeenden som är hämtade ur hennes egen självlevda erfarenhet. Jönsson reder på ett intressant sätt ut dessa motsägelsefulla drag när hon analyserar titelcitaten: "Behovet av närhet blir med åren betydligt större än nödvändigheten att

bevara sin värdighet”, och diskuterar vems värdighet det egentligen är fråga om. Detta är inte alltid självklart. På sätt och vis visar författarskapet och de olika perspektivtagandena Thorvalls vilja att förstå de personer som hon hade svårt att kommunicera med i livet. Samtidigt innebär berättelserna att Thorvall erbjuder *sin* tolkning av deras tolkning. Genom att lägga sina ord på deras tankar kan hon lägga tillrädda saker enligt sin egen verklighetsuppfattning. Det finns alltså både en vilja till dialog och en envishet med att hävda det egna perspektivet.

Jönsson använder på ett förtjänstfullt sätt ett flertal intressanta teoretiska ingångar för att analysera och problematisera olika inslag i Thorvalls författarskap. Det rör sig bland annat om queerteori, teorier om åldrande och om identitetsbyggande, vilka på ett bra sätt förtydligar de dilemman som intresserar Jönsson. Teorierna inspirerar och ger flera intressanta infallsvinklar på ämnet. Dessutom förhåller hon sig mycket tydligt till de olika andra perspektiv som Thorvall tolkats ifrån, exempelvis den postkoloniala kritik som har riktats mot hennes reseberättelser där utländska män exotiserats och erotiserats på ett problematiskt sätt.

Det är ovanligt att barnlitteratur, på detta vis, hanteras i en vidare kontext som placerar den jämsides med vuxenlitteraturen. I detta fall motiveras det av att Jönsson främst intresserar sig för författarskapet i sin helhet, men också av att Thorvall på ett så tydligt sätt återknöt till samma nyckelscener och motiv i alla sina verk, oavsett målgrupp. Framställningen är ett bra exempel på hur det ibland kan vara meningsfullt att inte dra alltför skarpa linjer mellan barn- och vuxenlitteratur. Det finns fler kontaktytor mellan kategorierna än vad många räknar med och som förtjänar att lyftas fram även i forskningen om barnlitteratur i högre utsträckning. Tidigare insatser som framhävt dessa samband har bland annat gjorts av Lena Kåreland och AnnaKarin Kriström, men är fortfarande mycket sparsmakade. Vuxenlitteraturen får ofta utgöra en bakgrundskontext för undersökningar av barnlitteratur, men undersöks sällan i direkta jämförelser. Även om det finns sammanhang där skillnaderna är stora och där litteraturen för barn och vuxna tydligt skiljs åt av sina olika produktions- och distributionsvillkor, finns det också andra sammanhang där det inte är meningsfullt att behandla dem åtskilt. Detta gör Jönssons studie till ett välkommet bidrag som vidgar perspektiven för forskning om barnlitteratur. Hon har dock inte reflekterat närmare kring dessa frågor i sin framställning.

När Jönsson mot slutet av sin studie kommer in på den kritiserade författarrollen och Thorvalls inställning till den kritik hon fick bemöta, väljer Jönsson att fokusera hur många av kritikerna hamnade i ett

stadium av affekt när de skulle recensera Thorvall. Den skamlighet som skildrades häftade vid dem som läsare på sätt som få förmådde värja sig mot. En naturlig respons blev då att lägga ett stort avstånd mellan sig själv och författaren, ett avstånd som oftast tog sig uttryck i ett direkt förkastande. Något som slår mig när jag läser om kritiken är hur intressant det vore att jämföra responsen på Thorvalls skildringar av sexualitet och åldrande med den på manliga författare som skriver om samma frågor skildrade utifrån perspektivet hos en manlig protagonist. De frågor om konstnärliga villkor, åldrande och sexualitet som Thorvall ofta skrev om är också återkommande inslag i fiktion skriven av exempelvis Lars Gustafsson, Philip Roth och J. M. Coetzee. Ändå tycks det i dessa fall sällan ge upphov till en reception i affekt av det slag som Jönsson här beskriver.

Jönssons studie av Thorvalls författarskap är sammantaget mycket läsvärd. Den är skriven med ett behagligt språk som bildar en tydlig tråd genom framställningen och som förklarar även komplexa teorier och sammanhang på ett klagörande sätt. Den som är intresserad av Thorvalls författarskap, oavsett ingång, har stor behållning att hämta av denna bok, som därtill är estetiskt tilltalande. Thorvalls illustrationer pryder inlagan, och är på så sätt närvarande trots Jönssons medvetna val att inte också analysera denna del av konstnärskapet.

*Sara Kärrholm
Docent i litteraturvetenskap
Lunds universitet*